

Отже, проблема технологій XXI століття полягає як і у будь-яких технологій до того – у меті їх використання. Роботичний вид істот варто сприймати, виховувати, програмувати у відповідності до наших найкращих сподівань і тоді, вони, будуть становити загрози не більше, ніж біологічна людина.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dennett, D., 1998, «Artificial Life as Philosophy,» in his *Brainchildren: Essays on Designing Minds*, Cambridge, MA: MIT Press, pp. 261–263.
2. Lopez, A., 2008, «Statistical Machine Translation,» *ACM Computing Surveys*, 40.3: 1–49.
3. Searle, J., 2014, «What Your Computer Can't Know,» *New York Review of Books*.
4. У Китаї робот напав на людину [<https://www.infa.ua/u-ky-tayi-robot-napav-na-lyudy-nu-foto/>];

Сакун Аїта Валдуrowна,

доктор філософських наук, доцент,

завідувач кафедри філософії, політології та українознавства

Київського національного університету технологій та дизайну м. Київ

МОДУС СИНЕРГЕТИКИ У ВЗАЄМОДІЇ МИСЛЕННЯ, ПІЗНАННЯ ТА НАВЧАННЯ

Процеси глобалізації вимагають від наукової та політичної еліти радикального перегляду інтелектуальної, науково-освітньої сфери. Відбувається інтенсивна зміна усталених соціальних кодів людського життя, утворюючи його нові системи і форми. Відтак особливої ваги набуває дослідження надскладних систем, що актуалізує синергетичну парадигму, яка, в свою чергу, зосереджує дослідницьку увагу на аспектах самоорганізації.

Включення синергетики в створення нової наукової картини світу унеобхіднює завдання залучення їх креативу в дослідження з навчальних практик і процесів мислення. Реалізація креативних і методологічних потенцій синергетики допоможе зрозуміти, які підходи до навчання, які нові принципи допоможуть забезпечити стрімкий розвиток науки у майбутньому. В умовах «тріумфу ноосфери» (*С. Курдюмов*), включення синергетичних рефлексій в методологічний інструментарій філософії знання сприятиме розвитку продуктивного мислення.

Емерджентний характер соціальних, культурних і економічних процесів, перманентні фінансові кризи, рецесії, депресії зумовили необхідність перегляду

засадничих принципів організації функціонування суспільства. В науковому дискурсі другої половини ХХ століття спостерігається, зокрема, переосмислення принципу «розвитку». Так, у сучасній економічній теорії розвиток розуміється не як тотожний економічному зростанню. «Розвиток» – це фазові, структурні, векторні трансформації у просторово-часових координатах. Таке розуміння категорії «розвитку» обумовило формування нової методологічної парадигми, яка базується на теорії самоорганізації складних систем. Посилення інтересу до зазначених проблем обумовлено кризою традиційної методології і переходом до постнекласичної науки з її характерними особливостями.

Трансформації традиційної методологічної парадигми детермінуються використанням наукових знань в усіх сферах соціального життя, зміною характеру наукової діяльності, пов'язаної з революцією в засобах зберігання і отримання знань.

Сьогодні міждисциплінарні потенції синергетики дозволяють плідно використовувати її методи у стратегічному плануванні, в ефективному розв'язанні глобальних проблем сучасності та пошуку альтернативних варіантів подальшого розвитку людської цивілізації, у визначенні нових горизонтів соціально-гуманітарних дисциплін [1, с.10].

Необхідно зазначити, що сучасне окреслення синергетичної тенденції в науці пов'язує із фактом світу як цілісності, який включає людину. «Тим самим цей світ постає однією з найбільш обґрунтованих моделей світобачення, створюваних природознавством другої половини ХХ ст. А також необхідно враховувати систематизацію накопичених знань та їх раціонального синтезу» [2, с. 74] – вказує *О. Робуль*. У глобалізованому суспільстві синергетичний підхід здатний розв'язати низку надскладних проблем, пов'язаних із організацією світового суспільства, різними сферами його життєдіяльності. «В синергетиці самоорганізація складної системи розглядається як утворення (за рахунок впорядкування руху елементів середовища) нового цілого, значно більшого за масштабами, ніж ці елементи» [3], – зазначає *І. Добронравова*. Саме тому синергетика є міждисциплінарним комунікативним зв'язком, що забезпечує уможливлення єдиного інформаційного простору. Водночас вона надає можливість людству усвідомити нелінійність, багатофакторність, ймовірність сучасного світу, поліваріантність шляхів його розвитку і неможливість опису його в межах класичних теорій і моделей, що дають «лінійне уявлення» та формують «лінійне мислення». Крім того, саме синергетика здатна сприяти взаємопроникненню гуманітарних та природних дисциплін, суттєвому посиленню міждисциплінарних зв'язків між науками.

У парадигму синергетичного підходу і синергетичного мислення з необхідністю входить освіта як цілісна, складноорганізована, поліфункціональна система. Сам онтологічний статус феномену освіти, надзвичайно важливого соціального інституту, завдяки якому людство отримує можливість забезпечувати процеси збереження, накопичення і передачі надбань матеріальної і духовної культури від одного покоління до іншого, передбачає необхідність належного логіко-методологічного забезпечення продуктивного процесу її розвитку і діяльності. Принципово нова якість сучасного суспільства вимагає не тільки нових цілей і методів пізнання, а й нового підходу до організації навчально-пізнавальної діяльності. Видатний французький філософ, засновник позитивізму *О. Конт* свого часу виражав цілі пізнання відомою формулою: «Пізнання потрібне для передбачення, а передбачення потрібне, щоб почати діяти» [4, с. 4]. Тому розробка і послідовна реалізація сучасної методології навчально-пізнавальної діяльності постає одним з основних завдань соціальної філософії, без вирішення якого розмови про створення нової когнітивної парадигми втрачають будь-який сенс. В силу чого соціальна філософія перебуває сьогодні в пошуках ефективних теоретичних і методологічних засад, здатних сприяти виходу на новий рівень розуміння сутнісного знання і мислення в контексті необхідності їх трансформації.

Одним з перспективних напрямків досліджень у соціальній філософії стає вивчення шляхів можливого застосування положень і принципів синергетики як методологічної основи пізнання, насамперед пізнання складаних систем. Справа в тому, що синергетика, або теорія самоорганізації і саморозвитку систем, набула статусу одного з найпопулярніших і перспективних напрямків міждисциплінарних підходів до аналізу динаміки розвитку складних відкритих систем будь-якої природи, які перебувають у полі потужної дії множини різноманітних чинників.

Застосування принципів і положень синергетики у сфері пізнавальних практик відкриває можливість побудови нової епістемної парадигми та ефективної методології мисленнєвої діяльності. Потреба в них уявляється тим більш необхідною, оскільки пошук систем знання, які б відповідали змінам, що відбуваються у суспільстві, привів до формування нової пізнавальної парадигми, яка саме і бере за основу принципи фундаментальності, людяності, цілісності [5, с. 96].

Метою цієї парадигми виступає забезпечення цілісного уявлення про світ, про закони розвитку, які є спільними для природи, людини і суспільства. Її застосування в пізнавальній практиці зумовлене необхідністю інтеграції знань, глобалізацією соціальних проблем і потребами нового синтезу. Цілісне ж світорозуміння і формування сучасного наукового світогляду саме і може

забезпечити синергетика, сутність якої полягає у відновленні цілісного світобачення. Цілком очевидно, що без формування такого світобачення і світорозуміння, без принципово нових підходів до організації та здійснення пізнавальної діяльності система науки не може відповідати своєму призначенню з належної підготовки людини до успішного життя й діяльності в умовах глобальної кризи, що охопила всі країни і всі сфери життя: економічну, соціальну й духовну. Як зазначає відомий дослідник проблем синергетики *Р. Баранцев*, «наука несе немалу частину відповідальності за гостроту кризи, яку ми переживаємо, виявившись не в змозі ні передбачити, ні розв'язати назрілі проблеми» [7, с. 34]. Вчений наголошує: «Претендуючи на однозначну визначеність, безумовну об'єктивність, граничну повноту опису, традиційна наука відривалась від життя з його гнучкістю, відкритістю, свободою волі» [7, с.34]. Суспільство ж все більше потребує підготовки людей, здатних подолати цю кризу.

Сучасне мислення визначається новітніми мисленнєвими концептами, до яких належать філософія постмодернізму і синергетика. В постмодернізмі відбувається радикальний розрив з традицією європейської інтелектуальної культури, заперечується все, що напрацьовано до епохи *інформаційної революції*. До неї була історія предметного світу, а тепер починається історія *інформаційної реальності*. Постмодернізм не хоче бути відображенням тільки нового штучного світу, а розгортається як модель всього людського мислення, прагнучи ствердити свій погляд на усе, що існує й існувало раніше. Він хоче бути парадигмою, епістемою і єдиним світоглядом сучасності, включаючи в неї минуле, роблячи його заручником сьогодення. В цьому – сутність інтелектуально-мисленнєвої позиції постмодернізму. Він руйнує антропологічну доктрину модерну – «великого часу» звільнення людства, зосереджуючи увагу на «профанному гуманізмі», на самовдоволеності розуму, на розкладі цілісної людини релігійних епох. Ідея недостатності розкладу первісної цілісності людини знаходить вираз в заміні деконструкцією реальної людини в світі. В силу цього свобода постмодерністської людини – це свобода комунікації, дискурсу, тексту, інтерпретації, які обумовлені принциповим ціннісним плюралізмом. В основу постмодерністського мислення покладена не системність пізнання, не проектування, а хаос, нелінійність, творчість. Його корелятом є принцип множинності, децентрація і синергетика. Відповідно з чим змінюються форми інституалізації теоретичної діяльності.

Актуалізація та концептуалізація синергетики почалася в межах постмодерністської традиції мислення. Це пов'язано в першу чергу із певними особливостями розвитку соціокультурних відносин в останні десятиліття, а також динамікою науково-технічного прогресу і технологій, зокрема Інтернету.

Завдяки синергетичному підходу, поряд з підвищенням аксіологічних та економічних цінностей інтелекту відбувається підвищення вимог і запитів до пізнавально-навчальної діяльності, яка реалізується в освіті. В інформаційному світі вона повинна подолати наявні на сьогодні кризи і вийти на перший план соціального буття людини. Завдяки знанню людина повинна наблизитися до нових цивілізаційних, планетарних вимірів життя – ноосферного та інтелектуального за своєю сутністю.

Вимоги до реалізації сучасного, креативного, інноваційного мислення в сучасному навчально-пізнавальному процесі одержання знань визначають виняткову роль синергетики. Застосування синергетики уможливорює практичну реалізацію інноваційної методології в професійній підготовці сучасного індивіда, обґрунтовує необхідність відходу від догматизму минулого, пропонуючи врахування унікальності кожної людини, широкого спектру траєкторій саморозвитку особистості.

Синергетична парадигма є ефективним засобом розвитку сучасного інтелекту, а разом з ним мисленневих рефлексій, тотожних реаліям глобального світу. Соціально-синергетичні концепції ґрунтуються на новому підході до аналізу соціуму, який можна назвати людиновимірним. Радикальна спрямованість на людину сприяє досягненню синергії суспільних процесів як всередині соціуму, так і у всіх зовнішніх відносинах. Поряд з категорією «знання» необхідно поставити й актуалізувати поняття «цінність людини», яке повинно включити в себе всі аспекти значення об'єкта для суб'єкта, і одного суб'єкта для іншого.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хакен Г. Синергетика / Хакен Г. / Пер с англ. – М.: Мир, 1980. – С. 10.
2. Робуль О.М. Синергетика – глобальна інтегральна загальнонаукова методологія / О. Робуль // Глобалізм глазами современника: блеск и нищета феномена: Материалы докладов и выступлений участников Международной научно-теоретической конференции (26–27 сентября 2002 года). – Сумы, 2002. – С. 74.
3. Добронравова І.С. Синергетика як нове світобачення [Електронний ресурс] / Добронравова І.С. – Режим доступу: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/Dobr/synerg.html>. – Назва з екрану.
4. Конт О. Дух позитивної філософії: Слово о положительном мышлении / Конт О. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – С. 4.
1. 5. Филиппов В.М. Место фундаментального естественнонаучного образования в новой образовательной парадигме / Филиппов В.М. // Вестник РУДН. – Серия: Фундаментальное естественнонаучное образование. – 1995. – № 1. – С. 96.
2. 6. Баранцев Р.Г. Синергетика в современном естествознании / Р.Г. Баранцев. – М.: УРСС, 2003. – С. 34.
7. Там само.